

Σοσιαλισμός και φιλελευθερισμός

Του Ευάγγελου Βενιζέλου

Οι ιδέες δεν είναι ποτέ αθώες και οι συζητήσεις γύρω από αυτές είναι πάντοτε πολιτικά υστερόβουλες. Επιφέρουν, δηλαδή, πρακτικές συνέπειες, καθώς είτε δικαιολογούν υφιστάμενες είτε προετοιμάζουν νέες (όχι όμως αναγκαστικά καλύτερες) καταστάσεις.

Αυτό συμβαίνει και με τις συζητήσεις γύρω από τον φιλελευθερισμό, που εντάθηκαν τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια.

Πρόκειται, σε μεγάλο βαθμό, για την ιδεολογική πιστοποίηση του θανάτου του υπαρκτού σοσιαλισμού. Τα ζητήματα όμως δεν είναι ούτε τόσο απλά, ούτε τόσο εύκολα με τον πραγματικό αντίπαλο του οικονομικού φιλελευθερισμού, που στην Ευρώπη τουλάχιστον είναι η σοσιαλδημοκρατία με τις ποικίλες και συχνά αντιφατικές και αντιτιθέμενες εκδοχές και πρακτικές της.

*Ανεξάρτητα από τις θεωρητικές παραδοχές και διακηρύξεις του φιλελεύθερου «εξισωτισμού» και της συμβολιακής του αντίληψης για την κοινωνία ή του ακραίου «ελευθερισμού» ή του λεγόμενου κανονιστικού φιλελευθερισμού και των κάποιων κοινωνικών του ευαισθησιών ή του κοινοτισμού που, σε αντίθεση με τα ατομικιστικά ιδεώδη του φιλελευθερισμού, αναζητά το κοινό ιδεώδες μιας κοινότητας, ή του ρεπουμπλικανισμού που βρίσκει στο κράτος το κοινό αυτό ιδεώδες, σημασία έχουν τα καταλυτικά σημεία στα οποία κρίνεται η κυβερνητική, οικονομική, κοινωνική και αναπτυξιακή πρόταση που διατυπώνει ή που συνεπάγεται κάθε σχολή σκέψης και άρα κάθε πολιτικό ρεύμα.

Στα ίδια καταλυτικά σημεία κρίνεται, άλλωστε, και η πρόταση αλλά και η πρακτική της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας.

*Τα σημεία αυτά είναι κατά τη γνώμη μου δύο:

- Πρώτον, το παρόν και το μέλλον του ευρωπαϊκού κοινωνικού κράτους, που πρέπει να αντιμετωπίσει και να υπερβεί, αφ' ενός μεν τη δημογραφική και τη δημοσιονομική του χρήση, αφ' ετέρου δε την κρίση ανταγωνιστικότητας του ευρωπαϊκού αναπτυξιακού μοντέλου υπό τις σημερινές συνθήκες της διεθνούς οικονομίας και αγοράς, χωρίς όμως αυτό να αποβαίνει εις βάρος του κοινωνικού κράτους.

- Δεύτερον, το παρόν και το μέλλον του ευρωπαϊκού δημοκρατικού κράτους δικαίου, δηλαδή της πλουραλιστικής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας που συνοδεύεται από ισχυρούς θεσμούς διαβούλευσης και άμεσης συμμετοχής και διασφαλίζει ένα υψηλό επίπεδο σεβασμού και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό το μοντέλο θεσμικής και πολιτικής οργάνωσης, που αφορά κάθε ευρωπαϊκό κράτος και την Ευρωπαϊκή Ένωση ως τέτοια, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη σχέση μεταξύ ελευθερίας και ασφάλειας μέσα στο σημερινό κόσμο, δηλαδή σε αναφορά προς το πρόβλημα της τρομοκρατίας και των νέων μορφών διεθνούς στρατιωτικής επέμβασης.

*Πρέπει, όμως, να γίνεται σαφές, χωρίς δισταγμό, ότι δεν υπάρχει ασφάλεια χωρίς κατοχύρωση της ελευθερίας και άρα όλου του πλέγματος των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Η παραδοσιακή, αλλά και ανυπέμβλητη σχέση ανάμεσα στην ελευθερία και την ισότητα, από την οποία απορρέει η θεμελιώδης διάκριση μεταξύ αριστεράς και δεξιάς, κρίνεται τώρα εμπράκτως στα δύο μέτωπα που αναφέρθηκαν.

*Όπως οι εκδοχές του φιλελευθερισμού έτσι και οι εκδοχές της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας «βαθμολογούνται» και «τοποθετούνται» με βάση τις απαντήσεις τους σε

αυτό τον κατάλογο ερωτημάτων που αφορούν την οικονομία, την ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη, την πολιτική δράση και συμμετοχή, τα θεμελιώδη δικαιώματα, τη διαχείριση κρίσεων. Δεν μπορεί, για παράδειγμα, να ταυτίσει κάποιος μια πολιτικά φιλελεύθερη άποψη με τον οικονομικό νεοφιλελευθερισμό, αν αυτή εμφανίζεται απλώς και μόνον ως μια απροκατάληπτη αντίληψη για τον πολιτικό και τον κοινωνικό πλουραλισμό, για την ανεκτικότητα και τη συμμετοχή. Αυτά, όμως, τα στοιχεία δεν συγκροτούν ένα πλήρες και αυτόνομο πολιτικό ρεύμα και μάλιστα κυβερνητικού χαρακτήρα στην Ευρώπη. Είναι άλλωστε, ή μάλλον πρέπει να είναι, κοινές παραδοχές όλων των «συνταγματικών» πολιτικών δυνάμεων, δηλαδή όλων των δυνάμεων που αποδέχονται το πολιτικό, θεσμικό και πολιτιστικό τεκμημένο της Ευρώπης και ένα ολόκληρο κοινωνικό και πολιτικό ύφος και ήθος που απορρέει από εκεί.

Όσοι, συνεπώς, αντιλήφθηκαν την κρίση της νεωτερικότητας ως κρίση του ατομικισμού αλλά και των σοσιαλιστικών ιδεών και αναζητούν νέες συνθέσεις μεταξύ σοσιαλισμού και φιλελευθερισμού ή νέους δρόμους που αντλούν από τον ρομαντισμό, πρέπει να είναι πολύ επιφυλακτικοί ως προς την πρωτοτυπία των προτάσεών τους.

-Ο φιλελεύθερος σοσιαλισμός του Νορμπέρτο Μπόμπιο, ως συνδυασμός των δημοκρατικών και δικαιοκρατικών ιδεωδών με τη σοσιαλιστική ευαισθησία, ήταν βαθιά αριστερός και είναι πολλές δεκαετίες παλαιότερος από τις θεωρητικές προτάσεις της M. Canto-Sprerber, για τη σχέση σοσιαλισμού και κανονιστικού φιλελευθερισμού.

-Από την άλλη πλευρά, οι διάσημοι φιλελεύθεροι διανοητές, όπως ο Rawls, δεν έχουν προτείνει στην εποχή μας κάτι ανάλογο με αυτό που πρότεινε μετά τον πόλεμο ο Keynes ως προς την πλήρη απασχόληση, την ανάπτυξη και το κοινωνικό κράτος, με αποτέλεσμα να γίνει έτσι ο μεγάλος θεωρητικός της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας. Αυτό ισχύει πολύ περισσότερο για τους επιγόνους του Heyek, που ούτε θέλουν ούτε μπορούν να παίξουν τώρα το ρόλο που έπαιξε πριν από 60 χρόνια ο Keynes.

*Στην Ελλάδα άλλωστε η λεγόμενη δημοκρατική παράταξη έχει προ πολλού ενσωματώσει την παράδοση του πολιτικού φιλελευθερισμού ως μια παράδοση όμως έντονα αντιδεξιά, σε συνδυασμό με την ελληνική εκδοχή ρεπουμπλικανισμού που παραπέμπει πάντοτε στη μνήμη του λεγόμενου πολιτειακού ζητήματος και τον αναγκαστικό σεβασμό της δημοκρατικής μορφής του πολιτεύματος.

Από την άλλη πλευρά, η λαϊκή δεξιά ήταν πάντοτε ένα σημαντικό ρεύμα που κανείς δεν μπορεί να αγνοήσει, αλλά το οποίο απλώς ανακόπτει κάπως τη ροπή της συντηρητικής παράταξης, μόλις αυτή βρεθεί στην εξουσία, προς νεοφιλελεύθερες απόψεις και πρακτικές. Ο νεοσυντηρητισμός εμφανίζεται συχνά ως «μεταρρυθμιστικός» σε σχέση με τις λειτουργίες του ευρωπαϊκού κοινωνικού κράτους τις οποίες και θέλει να περιορίσει. Αυτό όμως κάθε άλλο παρά προοδευτικό είναι.

*Το ΠΑΣΟΚ, ιδίως μετά το 1977, κατάφερε να ενσωματώσει σε μια μεγάλη ιδεολογική και πολιτική κοίτη διάφορα ρεύματα και παραδόσεις χωρίς να χρειάζεται να περιμένει τις αρχές του 21ου αιώνα για να θέσει ζητήματα σχέσεων σοσιαλισμού και πολιτικού φιλελευθερισμού.

Αυτή είναι άλλωστε και η ιδιόρρυθμη δυναμική της ελληνικής κεντροαριστεράς τόσο με την έννοια της προοδευτικής μετριοπάθειας του κέντρου όσο και με την έννοια της μέγιστης δυνατής πολυσυλλεκτικότητας της αριστεράς, σε συνδυασμό πλέον με όλες τις ευαισθησίες της πολυπολιτισμικότητας, της ανεκτικότητας, της οικολογίας, του γυναικείου κινήματος κ.ο.κ.

Και στην περίπτωση όμως του ΠΑΣΟΚ, που θέλει και οφείλει να είναι πάντα ένα κίνημα πολιτικής συμμετοχής, ένα κίνημα κατά των παλαιών και νέων ανισοτήτων και κατά του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας, ένα κίνημα των περιφερειών και της αυτοδιοίκησης, ένα κίνημα των νέων, αλλά και της αλληλεγγύης όλων των γενεών, ένα κίνημα ριζοσπαστικό και ταυτόχρονα ένα ευρωπαϊκό σοσιαλιστικό κόμμα εξουσίας με πολιτική και κοινωνική φερεγγυότητα και ταυτόχρονα με έκδηλη κοινωνική ευαισθησία, όλα κρίνονται στα δυο σημεία που είδαμε προηγουμένως: Στο παρόν και το μέλλον, αφ' ενός μεν

του ευρωπαϊκού κοινωνικού κράτους, αφ' ετέρου δε του ευρωπαϊκού δημοκρατικού κράτους δικαίου που αντιστοιχεί σε μια ανοιχτή, ανεκτική και πλουραλιστική κοινωνία που σέβεται την προσωπικότητα και τον ιδιωτικό βίο του καθενός αλλά βέβαια και την ανάγκη για ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης.

Ο,τιδήποτε αμφισβητεί αυτό το κεκτημένο και δεν συμβάλλει στην υπέρβαση της κρίσης του και στην προσαρμογή του μέσα στις σημερινές συνθήκες είναι έξω από την πολιτική περιοχή στην οποία αναζητά το στίγμα του και άρα την επαφή του με τους πολίτες το ΠΑΣΟΚ.

*Οι απαντήσεις στα θέματα αυτά δεν αρκεί και δεν μπορεί να είναι διαδικαστικού χαρακτήρα. Η σύγχρονη πολιτική σέβεται, όσο τίποτα άλλο, τη σχέση της με τους πολίτες, δηλαδή τη διαβούλευση και τη συμμετοχή, κρίνεται όμως από τις ολοκληρωμένες συνθέσεις και σταθμίσεις που προτείνει στους πολίτες.

Ειδικά όταν έχεις ως κόμμα εξουσίας την υποχρέωση να συμβιβάσεις τα φαινομενικώς ασυμβίβαστα: τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης με τη δημοσιονομική σταθερότητα, τη βιωσιμότητα των συστημάτων (υγείας, παιδείας, πρόνοιας κ.λπ.) του κοινωνικού κράτους με την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, την κοινωνική συνοχή με τους θεσμούς της ευρωπαϊκής πλουραλιστικής δημοκρατίας κ.ο.κ. Στο πλαίσιο αυτό, ο πολιτικός και ο κοινωνικός φιλελευθερισμός όπως και η οικολογική ευαισθησία είναι στοιχεία προ πολλού ενσωματωμένα στις πεποιθήσεις ενός σύγχρονου ευρωπαϊκού σοσιαλιστικού κόμματος. Είναι άλλωστε στοιχεία αντίθετα προς τις βαθύτερες πεποιθήσεις του νεοφιλελευθερισμού και του νεοσυντηρητισμού. Το στοίχημα δεν είναι καθόλου εύκολο. Πρέπει όμως να κερδηθεί και συνεπώς πρέπει πρωτίστως να τεθεί με όρους που αρμόζουν στις ευρωπαϊκές προοδευτικές αντιλήψεις.

Από αυτά τα ζητήματα και όχι από μηχανιστικές προσπάθειες άθροισης ιδεολογικών ρευμάτων ή από σχέσεις με κάποια «εμβληματικά» πρόσωπα, εξαρτάται η πειστικότητα των πολιτικών θέσεων κάθε κόμματος. Το ΠΑΣΟΚ έχει πλήρη συνείδηση συνεπώς του πλαισίου μέσα στο οποίο πρέπει να κινηθεί, όχι απλώς στο όνομα των κομματικών και παραταξιακών του επιδιώξεων, αλλά στο όνομα της χώρας και του γενικού συμφέροντος του ελληνικού λαού.

*** Το *Civilitas.GR* και ο «ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ» προτίθενται να απομακρύνουν το κείμενο αυτό από την ιστοσελίδα τους, εάν η αναδημοσίευσή του προσβάλλει κεκτημένα πνευματικά ή εμπορικά δικαιώματα (info@civilitas.gr)**